

# Beszámolók ◦ Szemlék ◦ Közlemények

## KÖNYVISMERTETÉSEK

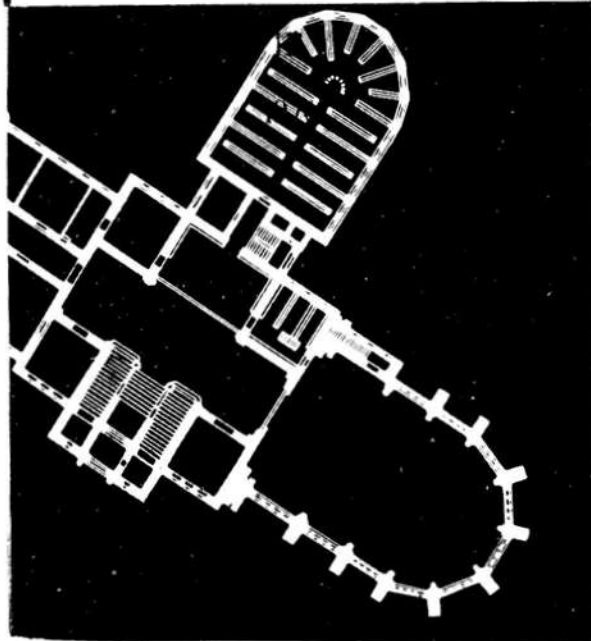
### A BME Központi Könyvtárának Évkönyvei. 3.

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei. 3. 1976. /Fel. szerk. Héberger Károly. Szerk. Kéki Béla és Végh Ferenc./ Bp. /MTI Sokszt./ 1976. 366 p. Raktári szám: E 3902/1976.

Mivel a *Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára* évkönyveinek kiadásával az állami ötéves tervperiódusokhoz igazodik, legújabb kötetében a IV. ötéves terv időszakában végzett tevékenységről nyújt áttekintést. A hagyományos beszámolójában HÉBERGER Károly igazgató az 1971. és 1975. közötti évek fejlődéstörténetét vázolja. A főbb mennyiségi mutatók tükrözik a könyvek gyarapodási ütemének csökkenését (1971. évben 11 408, 1975-ben 10 396), ami a könyvtárvezetés szerint sem megnyugató. Némi vigasz, hogy a különgyűtemények és folyóiratféleségek száma kb. 10%-kal növekedett. Az utóbbiak gyarapodását azonban csak jelentős anyagi ráfordítással érték el, mivel a folyóiratok átlagos vételára számításuk szerint az 1971. évi 2002 Ft-ról öt év alatt 2859 Ft-ra emelkedett.

A Központi Könyvtár már több mint egy évtizede eredményesen oktatja a könyvtári és szakirodalmi ismereteket a vegyész-, gépész- és közlekedésmérnök hallgatóknak kötelező, a többi karon fakultatív jelleggel. A jövő mérnökeinek képzésében igen fontos az irodalomkutatás módszereinek elsajátítása, ezért az oktató-munka hatékonyságának vizsgálatát is szolgálja az a két tanulmány, amely a diplomatervek és disszertációk hivatkozásait elemzi. Bár a vizsgálódásokat formai szempontokból végzik és azt keresik, hogy milyen dokumentumtípusok szerepelnek forrásként és azok nyelvi, valamint megjelenésük időbeli megoszlása hogyan alakul, mégis a szerzők sok hasznos következtetésre jutnak. Így FREY Tamásné a *BME villamosmérnöki karán 1969–1970-ben elfogadott 30 műszaki egyetemi doktori disszertáció* alapján

### A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK ÉVKÖNYVEI III.



megállapítja, hogy a legtöbb hivatkozás folyóiratcikkre (64%) történik, a könyvekre kevesebben (22,7%) utalnak, és aránylag kis számban szerepelnek az ún. nem hagyományos dokumentumok. A források legnagyobb része angol nyelvű (48,4%), az orosz (14%) és a német (13,1%) kb. egyenlő arányban használatos, de figyelemre méltó a magyar dokumentumok nagy száma is (21%). A megjelenés idejének vizsgálata a köztudott tényt igazolja: a disszertációk döntő többségében (71,7%) az utolsó 10 évben kelt forrásokra hivatkoznak és ezeknek is kb. fele (46,7%) az értekezés védését megelőző 5 évből száрма-

zik. Igen helyes, hogy a szerző a források lelőhelyét is vizsgálja és a könyvtár gyarapítási politikáját dicséri, hogy a hivatkozott idegen nyelvű dokumentumok túlnyomó része (a folyóiratok 82,6%-a és a könyvek 70,9%-a) a Központi Könyvtárban illetve a BME tanszéki könyvtáraiban megtalálhatók. A hazai disszertációk összevetését a nyugatnémetekével azonban nem tartjuk szerencsésnek, az eltérő sajtóságok következtében a nyert adatok értéke vitatható.

A gépészmérnöki karon 1970–1972-ben végzett 239 gyártástechnológus diplomatervének elemzését NAGY Ilona mérnöki alaposítással folytatta le és az eredmények a disszertációkétól némileg eltérnek. Ugyanis az V. éves hallgatók inkább könyvekre (55%), mint folyóiratokra (33,6%) hivatkoznak és forrásként a speciális dokumentumokat (gépkönyveket, szabványokat stb.) is nagyobb mértékben felhasználják. A nyelvek megoszlását tekintve a többség (kb. 60%) csak a magyar nyelven megjelent dokumentumokat használta, az idegen nyelvűek között vezet az angol (átlag 14%) és eléggé alacsony részarányt mutat az orosz nyelven megjelent források használtsága (átlag 9%). E sajnálatos adatot a szerző is kiemeli, tapasztalata szerint a hallgatók „a 10 éven keresztül tanult orosz nyelvet csak ritkán bírják olyan fokon, hogy önállóan fordíthatnának műszaki szöveget”. A hivatkozásokat elemző tanulmányok azt bizonyítják, hogy a BME Központi Könyvtára a hallgatókat a megfelelő szabványok előírásainak pontos betartásával hatékonyan neveli bibliográfiai fegyelmre.

A tárgyidőszakban ünnepelte a könyvtár alapításának 125 éves jubileumát és a múlttal foglalkozó történeti munkák külön publikációkban láttak napvilágot, azonban az időszerűség jegyében az évkönyvben is történeti szemlélettel folytatódott a különböző állományegységek bemutatása. SOMOGYI Andrásné a Műegyetemi Könyvtár múlt században szinte egyedülálló folyóirat-gyűjteményének kialakulását és fejlődését a szakértő avatott tollal ismerteti. Elemzi a gazdag állomány összetételét, nagymérvű használatát, ami a színvonalas feldolgozásnak is köszönhető. A könyvtár 100 éves anyagát tartalmazó leíró kötetkatalógus, az ismert kurrens hálózati lelőhelyjegyzékek mellett újabb eredmény: az egyetem 100 tanszékén lévő folyóiratokat híven feltáró központi katalógus. Az élvezetes stílusban írt tanulmányt a könyvtár kincseiből válogatott olyan unikumok hasonmásai díszítik, mint a *pétervári Tudományos Akadémia* 1728-ban indult folyóiratának vagy a ma is élő, klasszikus szakfolyóiratnak, az *Annales de Chimie*-nek a francia forradalom idején megjelent 1789. évi első kötetének címlapjai.

A könyvtár egyéb gyűjteményeiről VERBÓCZI Gyuláné számol be. A különgyűjtemények minőségileg és mennyiségileg is jelentősek: 1974-ben számuk 85 028 könyvtári egység volt, gyarapodásuk üteme évente 5000. Gyűjtésük rugalmasan alkalmazkodik a társadalmi igé-

nyekhez, míg az ötvenes években a vállalati irodalomra helyezték a súlyt, később az egyetemi gyűjteményt fejlesztették és a teljesség igényével gyűjtik ma is a három magyar műszaki egyetemen elfogadott doktori disszertációkat. Az egyetemi gyűjtemény mint bázis lehetővé teszi, hogy a könyvtár a felsőoktatás információs rendszerében vállalt országos feladatait (*Felsőoktatási Szakirodalmi Szemle szerkesztése, a hazai műszaki egyetemi doktori disszertációk referálása stb.*) kitűnően ellássa.

A könyvtári szolgáltatásokkal foglalkozó tanulmányok között ROHLA Mártonné a *könyvtárközi kölcsönzés* gyakorlatát ismerteti. Az alapos felkészültséggel és gondos adatgyűjtéssel írt dolgozat bepillantást enged a sok aprómunkával járó, s ritkán méltányolt munkakörbe. Az érkező és teljesített kéréseket, az átfutási időket stb. szemléltető grafikonok és diagrammok tanúsága szerint a BME Központi Könyvtár eredményei jók és biztatóan fejlődnek. PÜSÖK Gyuláné az *olvasótermi szolgálattal* foglalkozik és a helybenolvasás forgalmának ötéves adatait elemzi, ENGLONER Erika pedig az egyetemi könyvtárak *könyveszerzési* munkáját vizsgálja. A könyvtári szervezet korszerű kialakításához hasznos adalékkal szolgálnak KALOCSAI Ilona, KÖRMENDY Edit és RAJCSÁNYI Ferencné tollából megjelent dolgozatok, melyek külföldi források alapján a *Hannoveri Műszaki Egyetem, a Freibergi Bányászati Akadémia, a leningrádi Kalinyin és a rigai Műszaki Egyetem, továbbá a Bradfordi, a Salfordi és a Queenslandi Egyetem könyvtárainak* szervezeti felépítését, szolgáltatásait és tevékenységét mutatják be és méltatják munkásságukat.

Az egyetemi könyvtárak egyik fő hivatása kezdettől fogva a tradíciók, a haladó hagyományok ápolásához megfelelő szellemi biblioszféra kialakítása. A BME Központi Könyvtára műszaki tudománytörténeti kiadványaival e téren élenjár és a példamutató eredmények eléréséhez hozzájárult, hogy keretében *Levéltári Részleg* működik, amely rendezte és repertóriumával közkinccsé tette a József Műegyetem százéves iratanyagát. SZÖGI László tanulmányából megtudjuk, hogy az Országos Levéltárban elpusztult iratok között volt a *Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium*-nak az 1867 és 1916 közötti levelezése, így a Műegyetemen megmaradt egykori rendeletek, iratok elsőrendű forrásértékűek a dualizmus felsőoktatásának történetére. A levéltári anyag vállalásával készült az Évkönyv két történeti tárgyú tanulmánya is, az elsöben VÉGH Ferenc a történész kötelező objektivitásával elemzi a *Tanácsköztársaságot követő fehérterror* első időszakában a baloldali tanárok üldöztetését és a hallgatók elleni megtorlásokat. A második tanulmányban HÉBERGER Károly az 1951 és 1953 közötti években működő *Műszaki Tanárképző Főiskola történetét* vázolja, amely rövid fennállása során 1200 műszaki tanárt adott az iparitanuló-iskoláknak, technikumoknak és ezzel fontos missziót teljesített.

A felsorolt dolgozatok témaválasztása igazolja a BME Központi Könyvtárának felfogását, amely *nem „az elméleti kérdéseket, hanem a könyvtár-technológiai problémák megoldását”* tekinti elsődleges feladatának. A bevezető tanulmányban a vezetés is elismeri a könyvtárban folyó kutatásokról, hogy azok színvonala nem egyenletes. Ez némileg érezhető az Évkönyv egyes közleményeinél, így például a *szakkatalógusok szerkesztésével* foglalkozó cikknek elfogadhatatlan az az álláspontja, amely az ETO szakkatalógus 10 évenkénti megosztását javasolja olyképpen, hogy ez idő alatt a FID és a teljes magyar kiadás módosításait figyelmen kívül hagyva a változásokat nem vezetik keresztül a katalógusban. Ez ellentétben áll az általánosan vallott és bevezetett könyvtári gyakorlattal, amely a nemzetközileg egységes értelmezés érvényesítésére a hivatalosan kiadott *Extensions and Corrections* jelzeteit késedelem nélkül alkalmazza az osztályozásban.

Mindezek ellenére úgy ítéljük, hogy a kötet átfogó képet ad a patinás könyvtár működéséről, az olvasó előtt világossá válik a terület és a módszer, amellyel témákat kezelik, így a szakkönyvtárosok látókörét bővítő hasznos olvasmány. A befejező részben a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára kiadványairól és a *munkatársak szakirodalmi tevékenységéről* közölt bibliográfiából is kitűnik, milyen örvendetesen sokoldalú és kiterjedt kutatási munka folyik a könyvtárban. Dicséretet érdemel, hogy a kiadványaikat nyomda helyett általában a lényegesen olcsóbb, sokszorosítási eljárással készítik. Hogy ez értékükön nem változtat, azt az Évkönyv legfrissebb kötete is bizonyítja, mely az MTI Sokszorosító Üzemben előállított tetszetős külsejével alig különbözik az előző kötetek jóval drágább nyomdai kivitelétől.

Móra László



### Világproblémák, s a megoldásukra felhasználható intellektuális erőforrások évkönyve

Year-book of world problems and human potential.  
A framework for representation of perceptions  
of interlinked networks of world problems, human  
development concepts. .1976. Brussels, (1976.) 1136 p. 26 cm.  
/Union of International Associations/  
ISBN 92-834-1232-x  
OMKDK rakt. sz.: C 105768

Két nemzetközi szervezet: az UIA (*Union of International Associations = Nemzetközi Szövetségek Uniója*), valamint a *Mankind 2000* (az Emberiség 2000 Társaság) 1972-ben Brüsszelben programot indított a világproblémákra vonatkozó információk összegyűjtésére, rendszerezésére, közreadására.

Ennek a nagyszabású programnak első kísérleti eredménye a fenti című kiadvány (évkönyv), amely az egész emberiséget érintő, globális témakörök, továbbá a szellemi erőforrások, s a hozzájuk tartozó kulcsfogalmak *tárgan értelmezett teauruszának* tekinthető.

Mi készítette az említett szervezeteket a program megindítására? Elsősorban az a társadalmi és egyéni méretekben egyaránt aggasztó jelenség, hogy az emberi tevékenységek, szakterületek, szellemi és szervezeti források mindinkább szétterjednek, elszigetelődnek egymástól. Ennek folytán *mind messzebb kerülünk az emberiség közös problémáinak integrált, az „egészre” tekintő (holisztikus) szemléletétől* és megoldási lehetőségeitől. Vannak ugyan komoly törekvések az integrációra is, ezek azonban még nem tudnak kellő energiával érvényesülni – annak ellenére, hogy az emberiség közös problémáival, sorsával, jövőjével kapcsolatban állandóan *hangoztatják a globalitás és az interdependencia követelményét*, s egyre-másra készülnek a világfejlődés alakulására vonatkozó *globális modellek*.

Az egészre néző perspektíva kibontakozását nem kis mértékben az is akadályozza, hogy a világproblémák bonyolult szövevényét, roppant dinamikájú hálóját a maga teljes valóságában nem is tudjuk áttekinteni – magában az emberben rejlő korlátok, fogyatékoságok miatt.

Részben ez is az oka annak, hogy egyesek úgy próbálnának segíteni a darabokra szakadt világhelyzetet, hogy ellenszerűl durva egyszerűsítéseket, *uniformizálást javasolnak*, ki szeretnék küszöbölni a sokféleséget, s ezzel természetesen elidegenítik mindazokat, akiknek nézőpontját egyáltalán nem veszik figyelembe.

Mindezek a szempontok indokolják, hogy egyrészt teljesskörűen szembenézzünk az emberiséget érintő világproblémákkal, s másrészt felderítsük a megoldásukra számba vehető, rendelkezésre álló *emberi potenciált*. Ezáltal válik lehetségessé, hogy megállapíthassuk azokat a társadalmi-emberi értékeket, amelyek a szükséges társadalmi-gazdasági-politikai-kulturális átalakulásokat, változásokat irányíthatják.

A felsorolt követelmények figyelembevételével kísérli meg az Évkönyv, hogy valamilyen *kategória-rendszerbe, keretbe foglalja*, s ezáltal valamennyire kezelhetővé tegye a világproblémákra vonatkozó rendkívül heterogén, sokszor látszólag teljesen összeegyeztethetetlen információkat, fogalmakat, meghatározásokat stb. A szerkesztők egyik célja az volt, hogy valamilyen *probléma-háló, térkép alakuljon ki a világproblémákról*, ezeknek sokszorosított vonatkozási rendszeréről. Ez azután tovább bővíthető, finomítható, s támpontot ad az újabb, mélyebb összefüggéseket kereső, s feltáró vizsgálatokhoz, munkálatokhoz.

E munkálatokhoz rendelkezésre állnak az Évkönyvben feldolgozott információk *számítógépes file-jei*, amelyek a megfelelő kód- és hivatkozási rendszer alapján lehetővé teszik a további probléma-elemzéseket, rendsze-